

Національні інтереси як центральна категорія теорії національної безпеки

National Interests as a Central Category of the National Security Theory

Анатолій Лобанов^A

Corresponding author: д. військ. н., професор, професор кафедри, e-mail: knbpuia_laa@ztu.edu.ua, ORCID: 0000-0001-6523-501X

Андрій Ігнат'єв^B

кандидат наук з державного управління, докторант, e-mail: ertya1978@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0482-6024

Олександр Луцький^C

кандидат педагогічних наук, доцент, ректор, e-mail: LutskiyOL@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9948-9755

Anatolii Lobanov^A

Corresponding author: Dr of Military Sciences, Professor, Professor of the Department, e-mail: knbpuia_laa@ztu.edu.ua, ORCID: 0000-0001-6523-501X

Andrii Ihnatiev^B

Candidate of Sciences in Public Administration, Doctoral Student, e-mail: ertya1978@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0482-6024

Oleksandr Lutskiy^C

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Rector, e-mail: LutskiyOL@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9948-9755

^AДержавний університет “Житомирська політехніка”, м. Житомир, Україна

^BНаціональний університет оборони України, Київ, Україна

^CНаціональна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, Україна

^AState University “Zhytomyr Polytechnic”, Zhytomyr, Ukraine

^BNational Defense University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

^CBohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, Khmelnytskyi, Ukraine

Received: May 31, 2025 | Revised: June 2, 2025 | Accepted: June 30, 2025

DOI: 10.33445/sds.2025.15.3.3

Мета роботи: Обґрунтування необхідності застосування системного підходу до визначення та реалізації національних інтересів як умови забезпечення національної безпеки та стратегічної стійкості держави.

Метод дослідження: теоретичний аналіз, порівняльно-правовий метод, графічне моделювання.

Результати дослідження: У результаті проведеного аналізу встановлено, що національне законодавство України має певні прогалини в контексті гарантування національної безпеки. Вони зумовлені фрагментарністю переліку національних інтересів, не системністю основної термінології і сфер безпеки, нечіткістю розподілу відповідальності за реалізацію національних інтересів. Це створює ризики для стратегічного планування, оскільки невизначеність у сферах відповідальності ускладнює реагування на загрози та забезпечення національної безпеки і стратегічної стійкості держави.

Теоретична цінність дослідження: Наукова новизна дослідження полягає а) в обґрунтованні дихотомії “довготривалі інтереси – швидкоплинні загрози” як методологічної основи стратегічного планування; б) у виявленні суттєвих прогалин в українському законодавстві у сфері національної безпеки; в) у розвитку на основі а) і б) інтересоцентричного підходу до забезпечення національної безпеки, що суттєво відрізняється від традиційних загрозоцентричних підходів.

Практична цінність дослідження: Результати роботи можуть бути корисними для політиків, правознавців та фахівців у сфері національної безпеки, а також стати основою для подальших наукових розробок за цим напрямом.

Цінність дослідження: Це дослідження не лише розкриває ключову роль національних інтересів у забезпеченні національної безпеки держави, але й пропонує інтересоцентричний підхід, який радикально відрізняється від традиційних загрозоцентричних моделей. Це дослідження спрямоване на зміну самої парадигми забезпечення національної безпеки – від реагування на загрози до проактивного формування інтересів як основи виживання та сталого розвитку держави.

Тип статті: Теоретико-аналітичний типу з елементами концептуального дослідження.

Purpose: The substantiation of the necessity of applying the systematic approach for defining and implementing the national interests as a condition for ensuring the national security and strategic stability of the state.

Method: theoretical analysis, comparative law method, graphic modeling.

Results of the research: As a result of the analysis, it has been found that there are some certain gaps in the national legislation of Ukraine in the context of ensuring the national security. They are caused by the fragmentation of the list of national interests, the lack of systematization of the core terminology and security areas, and the unclear distribution of responsibility for the implementation of national interests. It makes the risks for the strategic planning, as the uncertainty in the areas of responsibility makes it difficult to respond to the threats and ensuring the national security and strategic stability of the state.

Theoretical implications: The scientific novelty of the study is the following: a) the substantiation of the dichotomy “long-term interests – transient threats” as the methodological basis for the strategic planning; b) the determination of the significant gaps in the Ukrainian legislation in the field of the national security; c) the development of an interest-centred approach to the national security based on a) and b), which differs significantly from the traditional threat-centred approaches.

Practical implications: The results of the study may be useful for the politicians, lawyers and experts in the field of the national security, and may also serve as the basis for the further research in this area.

Value: This study not only reveals the key role of the national interests in ensuring the national security of the state, but also proposes the interest-centred approach that is radically different from the traditional threat-centred models. This study is aimed at changing the very paradigm of the national security – from responding to the threats to the proactive formation of the interests as the basis for the survival and sustainable development of the state.

Paper type: the theoretical and analytical type with the elements of the conceptual research.

Ключові слова: загрози, національні інтереси, національна безпека, системний підхід, стратегічна стійкість.

Key words: threats, national interests, national security, systemic approach, strategic sustainability.

Вступ

У сучасних умовах геополітичної нестабільності та гібридних загроз національні інтереси стають ключовим орієнтиром у формуванні ефективної політики безпеки. Вони визначають довгострокові пріоритети держави, тоді як загрози лише впливають на механізми їх реалізації. Проте, в Україні системний підхід до реалізації національних інтересів досі залишається недосконалим через фрагментарність законодавства, нечіткість термінології та розпорошеність відповідальності між різними інституціями.

Актуальність цього дослідження полягає в необхідності теоретичного осмислення національних інтересів як центральної категорії безпеки та подальшого розроблення практичних рекомендацій щодо їх реалізації. У статті аналізуються онтологічна природа інтересів, їх зв'язок із потребами та цінностями, а також структурні проблеми української нормативно-правової бази.

Метою статті є обґрунтування необхідності системного підходу до визначення та реалізації національних інтересів як умови стратегічної стійкості держави.

Результати роботи можуть бути корисними для політиків, правознавців та фахівців у сфері національної безпеки, а також стати основою для подальших наукових розвідок за цим напрямом.

Дослідження базується на якісних методах, зокрема теоретичному аналізі, порівняльно-правовому аналізі та структурно-функціональному підході.

Теоретичні основи дослідження

Теоретична база ґрунтується на класичних і сучасних концепціях політології, теорії безпеки та міжнародних відносин. Основними теоріями та підходами, використаними у дослідженні, є:

теорія національних інтересів, що розглядає національні інтереси як об'єктивну категорію, визначену прагненням держави до виживання, суверенітету та безпеки (реалістичний підхід Г. Морґентау, Р. Нібух), акцентує на соціальному конструюванні інтересів через ідеї, норми та ідентичність (конструктивізм А. Вендт), підкреслює роль міжнародних інституцій у формуванні інтересів, але зберігає їх зв'язок із державними потребами (неоліберальний інституціоналізм Р. Кеохане);

системний підхід до національної безпеки, у якому безпека розглядається як функція економічної, військової, технологічної та соціальної потужності держави (концепція "національної сили" Г. Кан, Дж. Кнайт);

теорія державної політики, що визначає військову, економічну та зовнішню політику взаємопов'язаними елементами національної стратегії (модель "політичного трикутника" Е. Кінгстона-Макклорі), комбінує "тверду" (військову) та "м'яку" (культурну, економічну) сили для досягнення інтересів (концепція національної стійкості Дж. Най);

правові теорії, які аналізують, яким чином національні інтереси закріплюються в законах і впливають на державне управління (нормативний підхід Г. Кельзена), підкреслюють важливість чіткості, несуперечності та прогнозованості норм для ефективної політики безпеки (теорія правового регулювання Л. Фуллера).

Також дослідження спирається на наукові праці вітчизняних вчених:

А. Дузя-Крятченка, Ю. Пунди – стратегічні аспекти національної безпеки;

Г. Ситника, В. Абрамова – філософсько-методологічні засади безпеки;

М. Сунгуровського – системний підхід до формування політики безпеки.

Отже, теоретична основа статті інтегрує реалістичні, конструктивістські та інституційні підходи, що дозволяє аналізувати національні інтереси як об'єктивну категорію (визначається потребами держави), суб'єктивний конструкт (формується через усвідомлення елітами та суспільством), нормативний інструмент (вимагає правового закріплення).

Ця база дає змогу критично оцінити українське законодавство та запропонувати шляхи його удосконалення.

Постановка проблеми

Сучасна система національної безпеки України стикається з фрагментарністю законодавчого забезпечення національних інтересів, що призводить до нечіткого розподілу відповідальності та, відповідно, до неефективного реагування на загрози. Дослідження акцентує на необхідності системного підходу до визначення та реалізації національних інтересів як ключової умови стратегічної стійкості держави.

Методологія дослідження

Дослідження базується на використанні якісних методів наукового пізнання, таких як: теоретичний аналіз окремих категорій національної безпеки та їх взаємозв'язку, аналіз джерел, аналіз нормативно-правових актів; порівняльно-правовий метод; графічне моделювання.

Результати

Протягом останнього століття у багатьох державах світу значно актуалізувалась роль воєнної політики як невід'ємної та однієї з найважливіших складових державної політики. Це підтверджують дві світові війни, великі і малі воєнні конфлікти, які відбулися вже після розпаду Радянського Союзу, у першу чергу широкомасштабна регіональна війна РФ проти України, а також інтенсивна мілітаризація США, російської федерації, КНР, КНДР, Ісламської Республіки Іран та багатьох інших держав.

Англійський військовий теоретик Е. Кінгстон-Макклорі (а саме у Великій Британії американці запозичили ідею формування державної політики з використанням категорії “національна безпека”), підтверджуючи важливе місце воєнної політики, писав, що національна політика – вершина трикутника, основою якого є сукупність економічної, зовнішньої і воєнної політики (Цюрупа, 2020).

За останнє десятиліття до зазначеної трійці визначальних складових державної політики додалася ще й інформаційна складова.

Саме таке трактування національної політики покладено в основу всесвітньо відомого “Закону про національну безпеку” (National Security Act), прийнятому у США 1947 р.

Державна політика з питань національної безпеки може бути ефективною лише тоді, якщо її будуть конструювати, планувати і реалізовувати за всіма її складовими, з наданням кожній з них адекватної ваги, виходячи з єдиної мети. Якщо у ході формування державної політики з питань національної безпеки державне керівництво нехтує якоюсь складовою, невірно оцінює її вагу, спрямовує так, що вона не відповідає єдиній (інтегральній) меті, державна політика з питань національної безпеки втрачає ефективність, що за певних умов може призвести до катастрофічних наслідків.

Ефективність державної політики з питань національної безпеки безпосередньо залежить від її системності. Під системністю будемо розуміти (Ігнат'єв, Купрієнко, 2021):

семантичний аспект – єдине розуміння термінологічного апарату, категорій національної безпеки у чинному нормативно-правовому полі;

юридичний аспект – наявність у нормативно-правовому полі необхідних прямих і зворотних зв'язків між суб'єктами забезпечення національної безпеки;

організаційний аспект – наявність відповідних процедур реалізації цих зв'язків; єдине розуміння умов і обмежень, раціональне, логічне, досконале розподілення повноважень та відповідальності між суб'єктами забезпечення воєнної безпеки;

технічний аспект – наявність відповідних технологій реалізації зв'язків між суб'єктами забезпечення національної безпеки.

Відсутність єдиного розуміння понятійно-категорійного апарату, коректної методологічної основи забезпечення національної безпеки держави, тобто системності в цьому питанні може призвести або до дублювання функцій і завдань суб'єктами забезпечення національної безпеки, або навпаки – до невизначеності в наданні певної функції чи завдання певному суб'єкту забезпечення національної безпеки. За наявності такого випадку певна функція чи завдання можуть взагалі бути нереалізовані, не закріплені ні за жодним структурним елементом системи. Важливу роль у цьому питанні має закріплення на законодавчому рівні саме системності, необхідних певних взаємозв'язків між суб'єктами забезпечення національної безпеки. Безумовно, усе вище наведене не може не впливати на ефективність функціонування системи забезпечення національної та, зокрема, воєнної безпеки як її складової.

Лорд Г. Пальмерстон у 1848 році визначив принцип британської зовнішньої політики: *“У нас немає вічних союзників, і у нас немає вічних ворогів. Наші інтереси вічні та незмінні, і ми повинні дотримуватися цих інтересів”*. Цей вислів абсолютно не втратив актуальність у теперішній час, а, навпаки, буквально перебуває на порядку денному політичних лідерів включно до вищого воєнно-політичного керівництва держави (Ratcliffe, 2016).

У той же час, в чинному нормативно-правовому полі відсутній перелік національних інтересів за сферами національної безпеки, а у частині 3 статті 3 Закону України “Про національну безпеку України” визначено лише фундаментальні національні інтереси:

“1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України;

2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;

3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами”.

В той же час, певний перелік загроз визначено у багатьох нормативно-правових актах (законах України, концепціях, стратегіях національної безпеки, воєнної безпеки тощо, стратегічному оборонному бюлетені та інших), які досить скоро застарівають через швидкоплинність окремих загроз. Тобто законодавством вельми обмежено враховано той факт, що відповідно до теорії національної безпеки національні інтереси мають переважно довготривалий характер (десятьки років і більше), а загрози – короткотривалий.

Більш того, самі сфери національної безпеки є досить кластеризованими за нормативно-правовими актами, адже Законом України “Про національну безпеку” вказано лише про такі сфери безпеки: *воєнна, громадська, державна, економічна, інформаційна, екологічна, кібернетична, прикордонна, зовнішньополітичної, критичної інфраструктури*.

У Стратегії національної безпеки, крім зазначених, додатково вказано про *енергетичну та біологічну безпеку*.

Законом України “Про Раду національної безпеки і оборони України” (стаття 4. Компетенція Ради національної безпеки і оборони України), визначено, що: “Відповідно до функцій, визначених Конституцією України, цим Законом та іншими законами, Рада національної безпеки і оборони України 1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України, приймає рішення щодо: *визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення*

національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, військовій, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах...”.

Отже, проглядається явне порушення системності державної політики з питань національної безпеки, яке полягає у відсутності єдиного підходу до забезпечення національної безпеки держави – що загрози негативно впливають безпосередньо на національні інтереси. При цьому, саме національні інтереси є первинними, а загрози вторинними. Іншими словами – загрози впливають не на забезпечення безпеки, а безпосередньо на носіїв, зміст та процес реалізації національних інтересів (рис. 1).

Рисунок 1 – Загальна модель механізму функціонування сектору безпеки і оборони щодо реалізації національних інтересів у сфері воєнної безпеки

Джерело: Розроблено авторами

Тому, важливо врегулювати системи реалізації кожного національного інтересу, навіть в умовах відсутності реальних загроз, які, як правило, мають високодинамічний характер розвитку, а система реалізації національного інтересу навпаки, має суттєву інерційність своєї розбудови. Але, при цьому усі національні інтереси за визначальними сферами національної безпеки мають бути закріплені у чинному нормативно-правовому полі України, що також забезпечить врегулювання відповідальності за реалізацію національних інтересів. Зокрема, стає зрозумілим та очевидним, яку політику повинні проваджувати міністри Кабінету Міністрів України (оборони, економіки, культури тощо) та керівники державних органів (Служби безпеки, Державної прикордонної служби, Державної митної служби тощо). Лише за таких умов можливо здійснювати *сталу* політику національної безпеки держави, коли вперше обраний на посаду державний діяч продовжує політику свого попередника, а не “розпочинає все з нуля”, і ще в протилежному напрямі. Отже, від структурно-функціональної надійності системи реалізації певного національного інтересу залежить ступінь розкриття його потенціалу, а від ефективності системи забезпечення воєнної безпеки держави – усіх національних інтересів.

При цьому, суттєве значення має правильне формулювання *національних інтересів*, спираючись на теорію національних інтересів як похідну від теорії національної безпеки.

Відповідно до теорії національних інтересів в основі всієї цілеспрямованої людської діяльності лежать *потреби і цінності*.

Потреби – це необхідність у чому-небудь для підтримання життєдіяльності організму індивіда, соціальної групи, суспільства, держави. Це внутрішній спонукач активності. Потреби поділяють на біологічні, які властиві як тваринам, так і людині, і соціальні, які властиві тільки людині, мають історичний характер та підвладні значному впливу економіки, культури, ідеології (Дузь-Крятченко, Пунда, Грищенко та ін., 2022).

Своєю чергою, *цінності* розглядають як домінуючі в суспільстві знання (інформація), методологія та принципи формування інтересів, а також професійну компетентність професіоналів, що беруть участь у процесі формування життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави.

У цілому процес формування інтересів є синтезом системи з своїми структурними і функціональними компонентами. Загальна блок-схема даного процесу представлена на схемі (рис. 2).

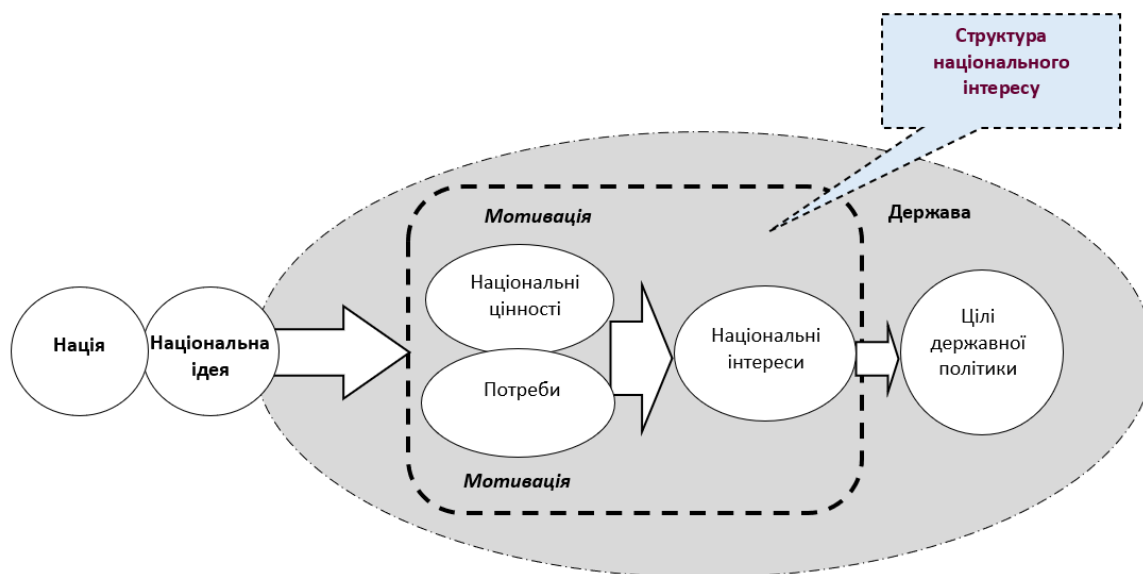

Рисунок 2 – Схема структури національного інтересу

Джерело: Лисицин, Лобанов, 2010

Основними структурними компонентами цієї системи виступають суб'єкт, об'єкт, середовище формування. Функціональними компонентами є цінності, домінуючі в суспільстві, потреби, знання (інформація), методи і принципи формування інтересів, а також професіоналізм людей, що беруть участь в процесі формування життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави.

Потреби і цінності – поняття не тотожні, хоча мають загальною підставою об'єктивний характер [7]. Потреба виражає ставлення будь-якого суб'єкта життєдіяльності до необхідних умов свого буття, оскільки без задоволення базових потреб неможливе існування ні біологічного, ні соціального організму. Між потребами людини та їх задоволенням знаходиться людська діяльність, метою якої є задоволення потреб людей. При цьому задоволення безпосередніх фізіологічних потреб людей у житлі, їжі, одязі тощо забезпечує їх фізичне існування, але особлива частина потреб сучасної людини пов'язана з її соціальними функціями.

Отже, коло потреб сучасної людини є достатньо широким, безперервно розширюється і розвивається адаптивно умовам буття. Чим різнобічніше розвинена особа, тим складніше той або інший соціальний організм, тим ширше коло потреб, і тим різноманітніші форми їх задоволення.

Проте не кожна потреба рівною мірою може стати причиною і внутрішнім стимулом якогось виду життєдіяльності. Потреби, виражаючи взаємо-зв'язок суб'єкта й умов його життєдіяльності, виявляються в неусвідомлених вабленнях і цілком усвідомлених мотивах поведінки.

Саме усвідомленість (емоційний інтелект), що формує найтісніший зв'язок з особистою і суспільною свідомістю, дають змогу виділити інтереси з різноманіття потреб як особливу, найзначущу категорію в житті людини і суспільства.

Інтереси володіють всіма рисами потреб, але посилені особливостями індивідуальної і суспільної свідомості, світогляду, психологічного стану, культурного розвитку та інших якостей людини. Саме тому інтереси, на відміну від звичних потреб, володіють тією дієвою і реальною потужністю, відображеною у вищезгаданому першому законі соціального розвитку людини і суспільства.

Інтереси, будучи і причиною, і метою, і рушійною силою соціального розвитку, надають кардинальну дію на весь процес розвитку. Більш того, рівень соціального розвитку, крім зовнішніх об'єктивних умов, більшою мірою визначається станом соціальних інтересів особи і суспільства.

Отже, найважливішою особливістю інтересів є їх динамічність, мінливість, розвиток, причому необов'язково в прогресивному напрямі. Формування інтересу – це цілеспрямована діяльність щодо створення інтересу певного змісту у різних суб'єктів – людини, суспільства, держави.

Загалом процес формування національних інтересів є системою зі структурними і функціональними компонентами. Загальну блок-схему цього процесу подано на рис. 3.

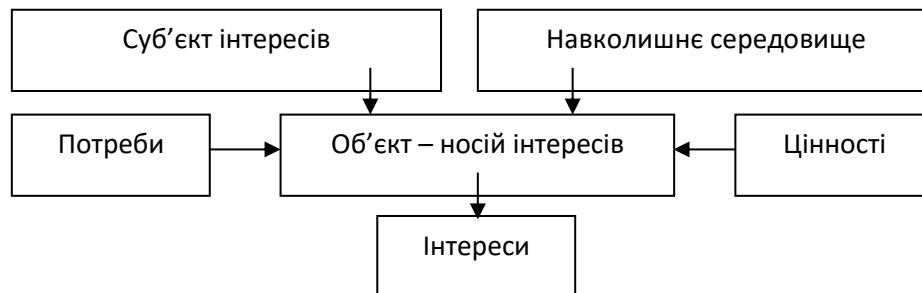

Рисунок 3 – Схема процесу формування національних інтересів

Джерело: Ситник, Абрамов та інші, 2009; Сунгуровский, 2001; Лисицин, Лобанов та інші, 2004

Наприкінці статті доречно процитувати слова відомого американського письменника, журналіста та політичного оглядача Уолтера Ліппмана, висловлені ним у 1943 році: *“Держава перебуває у безпеці, коли їй не треба приносити у жертву свої законні інтереси для запобігання війни, і коли вона може їх захистити у разі потреби за допомогою війни”* (Romm, 1993).

Висновки

1. Національні інтереси виступають фундаментальною категорією теорії національної безпеки, що зумовлено їх довготривалим характером (десятки років) та детермінуючою роллю у формуванні державних пріоритетів. На противагу цьому, загрози переважно мають ситуативний характер і виконують вторинну функцію, впливаючи на носії та механізми реалізації інтересів, а не на їх сутнісний зміст.

2. Комплексний підхід до забезпечення національної безпеки включає: єдиний понятійний апарат (семантичний аспект); чіткі правові механізми (юридичний аспект); прозорі та досяжні процедури (організаційний аспект); сучасні технології (технічний аспект). Наприклад, невизначеність терміна “прикордонна безпека” в українському законодавстві

породжує конфлікти компетенцій правоохоронних органів та військових формувань щодо її гарантування.

3. Консервативність бюрократичних структур обумовлює відставання механізмів реагування від динаміки нових загроз, що формує системну вразливість держави в умовах гібридних воєн.

4. Генезис національних інтересів ґрунтується на об'єктивних потребах (біологічних та соціально-економічних) та суб'єктивних ціннісних орієнтирах (суверенітет, демократія, культурна ідентичність тощо). Критичним фактором є процес їх інституціоналізації через усвідомлення політичними елітами та суспільством.

5. У результаті проведеного аналізу встановлено, що національне законодавство України має певні прогалини в контексті гарантування національної безпеки. Вони зумовлені фрагментарністю переліку національних інтересів, несистемністю основної термінології і сфер безпеки, нечіткістю розподілу відповідальності за реалізацію національних інтересів. Це створює ризики для стратегічного планування, оскільки невизначеність у сферах відповідальності ускладнює реагування на загрози.

6. Таким чином, стабільність національної безпеки України детермінована здатністю до превентивного формування інтересів та подолання нормативної фрагментарності, що є передумовою стратегічної стійкості в умовах геополітичної турбулентності.

7. Наукова новизна дослідження полягає а) в обґрунтованні дихотомії “довготривалі інтереси – швидкоплинні загрози” як методологічної основи стратегічного планування; б) у виявленні суттєвих прогалин в українському законодавстві у сфері національної безпеки; в) у розвитку на основі а) і б) інтересоцентричного підходу до забезпечення національної безпеки, що суттєво відрізняється від традиційних загрозоцентричних підходів.

Зазначені в п. 1-7 висновки обумовили певні рекомендації (стратегічні імперативи) для України: систематизувати та гармонізувати у нормативно-правовому полі основну термінологію, кодифікувати повну матрицю національних інтересів за всіма сферами національної безпеки, закріпити за ними відповідальних суб'єктів.

У *подальших дослідженнях* доцільно провести компаративний аналіз досвіду провідних держав світу щодо інституціоналізації національних інтересів з метою імплементації оптимальних моделей в український контекст.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

- Цюрупа, М. В. (2020). Основи сучасних політичних і правових знань. *Навчальний посібник*. К.: Вадекс, 2020. 274 с. ISBN 978-966-9725-66-0. URL: <https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-ospipz-2021.pdf>
- Ігнат'єв, А. М., Купрієнко, Д. А. (2021). Модель і методика верифікації інтероперабельності системи моніторингу прикордонної безпеки у контексті євроінтеграції України. *Сучасні аспекти науки : IV-ий том колективної монографії*, 19-34. URL: <http://perspectives.pp.ua/public/site/mono/monography-4-2020.pdf>
- Ratcliffe, Susan. (2016). Lord Palmerston 1784–1865 – British statesman; Prime Minister, 1855–8, 1859–65. *Oxford Essential Quotations (4 ed.)*. ISBN 9780191826719. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191826719.001.0001/q-oro-ed4-00008130>

- Про національну безпеку України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
- Дузь-Крятченко, О. П., Пунда, Ю. В. (та інші). (2022). *Основи стратегії національної безпеки та оборони держави : підручник*, 4-е вид., перероб. і доп., 444 с.
- Лисицин, Е. М., Лобанов, А. А. (2010). Щодо проблеми визначення національних інтересів і цілей державної політики у сфері воєнної безпеки України. *Наука і оборона*, № 1, 29-33. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nauka_i_oborona/2010_N1.pdf?PHPSESSID=qah3tj5ffg54p53rcggnk7lhp7/
- Ситник, Г. П., Абрамов, В. І. (та інші). (2009). Філософсько-методологічні та системні основи забезпечення національної безпеки, 243 с. ISBN 978-966-619-268-7
- Сунгуровский, М. (2001). Методологічний підхід до формування системи національної безпеки України. *Стратегічна панорама*, № 3–4, 101–119.
- Лисицин, Е. М., Лобанов, А. А. (та інші). (2004). Національні інтереси України, проблеми та шляхи їх реалізації. *Честь і закон*, № 9, 17-23.
- Romm, Joseph J. (1993). Defining national security: the nonmilitary aspects. *Pew Project on America's Task in a Changed World (Pew Project Series)*, p. 122. ISBN 978-0-87609-135-7. URL: https://books.google.com.ua/books?id=shxDOnuVcyYC&pg=PP5&hl=uk&source=gbselected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false

References

- Tsiurupa, M. V. (2020). *Osnovy suchasnykh politychnykh i pravovykh znan. Navchalnyi posibnyk*. K.: Vadeks, 2020. 274 s. ISBN 978-966-9725-66-0. Available from: <https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-ospipz-2021.pdf>
- Ihnatiev, A. M., & Kupriyenko, D. A. (2021). Model i metodyka veryfikatsii interoperabelnosti systemy monitorynhu prykordonnoi bezpeky u konteksti yevrointehratsii Ukrainy. *Suchasni aspekty nauky : IV-yi tom kolektyvnoi monohrafii*, 19-34. Available from: <http://perspectives.pp.ua/public/site/mono/monography-4-2020.pdf>
- Ratcliffe, Susan. (2016). Lord Palmerston 1784–1865 – British statesman; Prime Minister, 1855–8, 1859–65. *Oxford Essential Quotations (4 ed.)*. ISBN 9780191826719. Available from: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191826719.001.0001/q-oro-ed4-00008130>
- Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
- Duz-Kriatchenko, O. P., Punda, Yu. V., & (ta inshi). (2022). *Osnovy stratehii natsionalnoi bezpeky ta oborony derzhavy : pidruchnyk*, 4-e vyd., pererob. i dop., 444 s.
- Lysytsyn, E. M., & Lobanov, A. A. (2010). Shchodo problemy vyznachennia natsionalnykh interesiv i tsilei derzhavnoi polityky u sferi voiennoi bezpeky Ukrainy. *Nauka i oborona*, № 1, 29–33. Available from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nauka_i_oborona/2010_N1.pdf?PHPSESSID=qah3tj5ffg54p53rcggnk7lhp7/
- Sytnyk, H. P., Abramov, V. I., & (ta inshi). (2009). *Filosofsko-metodolohichni ta systemni osnovy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky*, 243 s. ISBN 978-966-619-268-7
- Sungurovskiy, M. (2001). *Metodolohichni pidkhid do formuvannia systemy natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Stratehichna panorama*, № 3–4, 101–119.
- Lysytsyn, E. M., Lobanov, A. A., & (ta inshi). (2004). *Natsionalni interesy Ukrainy, problemy ta shliakhy yikh realizatsii. Chest i zakon*, № 9, 17-23.
- Romm, Joseph J. (1993). Defining national security: the nonmilitary aspects. *Pew Project on America's Task in a Changed World (Pew Project Series)*, p. 122. ISBN 978-0-87609-135-7. Available from: https://books.google.com.ua/books?id=shxDOnuVcyYC&pg=PP5&hl=uk&source=gbselected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false